

Mesék, mondák, tréfák*

(Északi magyar tájak)

Mátyást királlyá választják

Mátyás, amikor még nem volt király, egy gazdánál szolgált. Egyszer, éppen a királyválasztás napján, kimentek szántani. Mikor leültek ebédelni, Mátyás felfordította az ekéjét, arra terített. Kérdi tőle a gazda:

– Miért fordítod meg?

– Jobb így, olyan, mintha asztról ennénk.

Tovább kérdezősködik a gazda:

– Ugyan kicsoda lesz a király?

– Az, aki most vasasztalról eszik – feleli Mátyás.

– Hahó, hogy lehetnél te király?

– Próbát teszek. Leszúrom ide az ostoronyelemet. Ha ennek végén rózsza nyílik, biztos, hogy én leszek a király.

Hát egyszerre csak kihajt az ostoronyél vége! Nyílik a rózsza!

Akkor már jöttek a katonák is, keresték a királyt. Azt kiabálták:

– Éljen Mátyás király! Éljen Mátyás király!

Megtalálták Mátyás királyt. Vállukra emelték. Így történt Mátyás megválasztása.

Sajószentkirály

Az angyalok megkoronázzák

Mátyás még suhanc legényke volt, amikor megkoronázták. Egy gazdánál szolgált. Jó gazdája volt, szeretett ott lenni, együtt szántottak-vetettek. Egyszer, amikor kint dolgoztak a határban, arra ballag egy nagy szakállas öregember, mondja nekik, úgy hallotta, ma lesz a királyválasztás. A népek azt szeretnék, ha igazságos királyuk lenne, aki közülük való jó magyar ember. Alighogy kimondja, lám, megvilágosodik az ég, két szépséges angyal száll lefele, egyenesen feléjük. Fényességes színarany koronát tartanak a kezökben. Ráteszik a fiú fejére, aztán ahogy jöttek, vissza is szálltak. A szakállas öreg is eltűnt. A gazda meg csak ámul-bámul, hogy az ő szolgája lett a király. De már akkor a horkai várból odaértek a katonák. Nagy ujjongva kiabálták, hogy éljen Mátyás király! Lóra ültették, aztán elindultak egyenesen Budára.

Sajórecske

¹ Varga Imre, *Szitakéreg, rostakéreg. Felvidéki népmondák és hiedelemtörténetek* című kötetéből (Palatinus, 1998) – és még közöletlen gyűjtéséből.

Mátyás király lett

Mátyás királyunk szegény családból származott, s ha tán nemes is volt, csak bocskoros, s így lett belőle ostoros szolga. Nagy orra, vagy talán egyéb okok miatt is ingerkedtek vele a parasztok, de Mátyás is visszavágott a gúnyolódóknak. Egyszer a gazdája kiküldte szántani. Dél felé járt már az idő, amikor a másik szolga is utánament a mezőre. Csak félvállról nézte Mátyást, ő meg nem törődve a beszéddel, dolgához látott.

– Tudod-e, mi újság? Az urak Budán összegyűlve királyt választanak. Neked jó nagy az orrod. Nem szagolnád ki, ki lesz a király?

A szolga gúnyos szavaira Mátyás így válaszolt:

– Az új királyt ma angyalok teszik. Az lesz, aki vasasztalról ebédel.

Azzal az ekéjét megfordította, és a szántóvason költötte el az ebédjét.

Amikor a másik szolga ezt látta, gúnyolódva mondta:

– Te senkiházi, te lennél a király? No, ha ostorom nyele kizöldül, míg szántok egy fordulót, ám legyél csak király. Én meg a bolondod!

Hogy történt, hogy nem, de az ostornyél kizöldült, s íme jöttek az angyalok, s a koronát Mátyás fejére akarták tenni. Matyi húzódozott, az ösztökével meg is ütötte a koronát, azóta görbe a keresztje. De az angyalokkal nem lehetett tréfálni, így hát ő lett a király.

Mátyusföld

Mátyás gyűrűje

Mátyás király egyszer beállt a falu határában kapálni a parasztok közé. Hogy ne zavarja munka közben, gyűrűjét levette az ujjáról és odaadta egy kislánynak, hadd játsszon vele. A kislány ahogy játszogat, hát arra repül egy holló, és kikapta a kislány kezéből a gyűrűt. Mátyás a hollót lelőtte, úgy szerezte vissza a gyűrűjét. Így került Mátyás királyunk címerébe a gyűrűt szájában tartó holló.

Kisújfalu

Mátyások Perbete környékén

Mátyás szeretett Perbete környékén vadászni, és sokat járt ide kíséretével vagy egymagában ezzel a céllal. Vadászgatásai során itt a környékünkön tizenhét asszonyt vagy lányt ejtett teherbe. A megszületett gyermekek ennek emlékére a Mátyás vezetéknevet kapták.

Kisújfalu

Kinizsi Pál molnárlegény

Mátyás király megállt egy malom előtt, mert megszomjazott. Vízért kért. Abban a malomban Kinizsi Pál volt a molnárlegény. Egy malomkörre tette a poharat, és úgy vitte ki Mátyás királynak a vizet. Fél kézen fogta a malomkövet, és felnyújtotta, hogy igyék a király. Mátyás elámult, hogy Kinizsi milyen erős ember. Nyomban megtette fővezérének.

Sajórecske

Száz bot az ára

Élt a Murány-völgyön egy szegény juhász. A falutól távol lakott a családjával. Csak néha ment be a faluba. Ilyenkor be-betért a csárdába is. Az emberek beszélgettek erről-arról. Hogy nagy a szegénység, hanem Mátyás király majd rendet csinál az országban, meg az urak között, hogy ne sanyargassák a szegényt.

Egy juha ennek a juhásznak éppen akkor ellett ikreket. No, gondolta a juhász, elviszem ezt a két kisbárányt Mátyás királynak. Úgy is volt. Elindult Budára, nyakában a báránykákkal. De a kapuban útját állta egy strázsás.

- Hova, hova, öreg?
- A felséges királyhoz volna utam.
- Nem úgy van az! Mit akarsz te a királytól?
- Ezt a két kisbárányt hozom neki ajándékba.
- No jó, mehetsz, de csak akkor, ha megkapom a felét annak, amit a királytól kapsz.

A juhász megígérte. Ahogy megy beljebb, még volt két kapu. Azonmód úgy járt ott is, mint az elsőnél. Az öröknek ott is megígérte, hogy megkapják a fele ajándékot.

No, aztán bekerült a királyhoz. Elébe tette a két báránykát. A király megörült a kis állatoknak. Jólesett neki, hogy szeretik, még a szegények is kedveskednek neki. Kérdi is az öreg juhászt, mit kíván értük cserébe.

- Semmi mást, felséges királyom, csak száz botütést.

Elámul a király. – Még hogy én megbotoztassalak, amikor te nekem ajándékot hozol?

- Ezt kívánom, uram-királyom.

Nem volt mit tenni, a király megparancsolta, hogy a juhász kapja meg az ajándékot. Igen ám, de akkor a juhász bevallotta, hogy az ajándékok felét már odaígérte a strázsáknak. Úgyhogy az őket, és nem őt illeti meg.

Így azután mind a három strázsát deresre húzták és megkapták a botütésből a maguk részét.

A király pedig, amikor megtudta, hogyan történt a dolog, a strázsákat elcsapta, a juhásznak pedig adott egy tarisznya aranyat.

Mikolcsány

Mátyás a borsi kocsmában

A Borsi-háton volt egy kocsmá, amelyiknek rossz híre kelt szerte a vidéken. A kocsmáros olyan ember volt, hogy akinél pénzt látott, igyekezett megszerezni tőle, akár még a betérő vendég élete árán is. Mátyás király ezt megtudta, meg akart győződni róla, hogy ez igaz-e, vagy csupán mendemonda. Nem királyi pompában kelt útra, hanem egyszerű parasztgúnyában. Betért a kocsmába, kért egy meszely bort. Aranypénzzel fizetett, úgy alkalmazta, hogy a kocsmáros lássa, milyen sok pénz van nála. Ettől a kocsmárosnak mérhetetlen étvágya támadt az aranyakra.

Volt ennek a kocsmárosnak egy szolgálója, és Mátyás vele megbeszélte a dolgot.

– Itt az aranygyűrűm, fogd csak, tedd el. Ha látod, hogy a kocsmáros megtámad engem, fuss, ahogy csak bírsz! A kövesdi várban bármelyik katonámnak, hadnagyomnak add oda a gyűrűt, és mondd nekik, hogy siessenek segítségemre, mert Mátyás király bajban van.

Így is történt. Mikor a lány elfutott a gyűrűvel a kövesdi várba, Mátyás katonái rögtön lóhátra ültek. Ahogy csak bírták, úgy hajtottak, nehogy késő legyen az idő. A kocsmáros meg az álláson körös-körül kúrgatta Mátyás királyt, de nem is sejtette, kicsoda, akinek az életére tör. A pénze kellett volna neki. Meg akarta ölni a vagyonáért. Ahogy kúrgatta, a király mindig egéruat nyert.

De már akkor megérkezett a felmentő sereg. A kocsmárosot megfogták, és mindjárt akasztófára ítélték. Szomotoron egy óriási nyárfára lógatták fel. Mátyás király fája volt ez, úgy nevezték.

Bodrogszentes

Egyszer volt Budán kutyavásár

Akkor, mikor Mátyás király álruhában járt Gömörben, a csetneki völgyben találkozott egy juhásszal, akit hat pulikutya kísért. Feltűnt a királynak, hogy seholy juh, csak a pásztor meg a hat kutyája. Megszólítja a juhászt:

– Adj Isten, bacso gazda! Hát a juhaid hol vannak?

– Ne is kérdje, jóember! Oda van az mind. Villám ütött az akójba. Mind benne égett. Még a hajlékom is hamuvá lett. Nem maradt egyebem, csak ez a hat puli.

Mátyás király megsajnálta a szerencsétlenül járt juhászt.

– Adok én kendnek, bacso gazda, egy jó tanácsot. Úgy hírlík, hogy Budán kutyavásár lesz. Menjen csak fel, adja el a kutyákat, és vegyen értük juhokat. Majdcsak minden jóra fordul.

– Ugyan már, jóember – kesergett a juhász –, ki venne Budán kutyát?

– Menjen, ha mondom – biztatta a király. – Meg se álljon kendtek a budai várig. A kapuban érdeklődjék. Ott majd eligazítják magát.

Most már úgyis mindegy, vélte a juhász. Megpróbálhatja, hátha igazat mond a vándor.

Ment hát Budára. Utána a hat kutya is. Kérdezgették tőle a népek, hová megy azzal a hat pulival. Mondta, hogy vásárra viszi őket. Hát csak mosolyogtak rajta.

Amikor a budai várhoz ért, már várták. A király ugyanis kiadta a parancsot, hogy ha jön egy juhász hat kutyával, eresszék nyomban eléje.

Elálmélkodott ám a juhász. A vándoreMBER maga a király!

– Felséges királyom, megkövetem alássan, hogy nem ismertem meg vándorruhájában.

– Annyi baj legyen, bacso gazda! Az a fontos, hogy megfogadta a tanácsomat. Megveszem jó pénzért a kutyákat, ha nekem adja.

– Odaadom és mindet ingyen, felséges királyom. Minek is nekem kutya, ha juhom nincsen. Csak valamilyen munka kéne, hogy megkeressem a kenyérralót.

– Menjen csak haza, jóember! A kendtek foglalkozása a juhászat. Majd én gondoskodom róla, hogy így is legyen.

Akkor Mátyás király megparancsolta a kincstárnoknak, hogy adjon a juhásznak egy zacskó aranyat. Hadd vegyen abból juhot, építsen akojt meg hajlékot.

A juhász boldogan parolázott a királlyal, azután nagy igyekezettel sietett hazafelé. Első dolga volt, hogy vett juhokat, aztán megépítette az akojt, majd egy szép tornácos házat. Az emberek csodálkoztak, honnan van a juhásznak annyi pénze, hiszen mindene elégett, s csak hat kutyája maradt. A falu leggazdagabb emberét furdalta a kíváncsiság a legjobban. Kitervelte hát, hogy meghívja a juhászt lakomára, addig-addig itatja, míg nem kiszedi belőle, hogyan is jutott a pénzhez. A juhásznak mindjárt gyanús lett, mért hívja meg őt a gazdag ember, ha ezelőtt szóra sem méltatta. Rájött a csalafintaságra. No várj csak! – gondolta a juhász. Amikor már rogyadozott az ételek súlya alatt az asztal, ürültek egyre-másra a kupák, úgy tett, mintha kaptos lenne. Ott somfordál körötte a gazdag ember. Ő meg motyogja magában:

– Ha több kutyám lett volna, több lenne most a pénzem.

– Hogy lehet az, bacso gazda? – kérdezte a gazdag ember, akit igencsak furdalt a kíváncsiság.

– Úgy gazduram, hogy hat kutyámmal felmentem Budára. A vásáron eladtam mindet. Olyan jó pénzt kaptam értük, hogy házat, akojt építettem, még juhnyáját is abból vettem.

A gazdag ember megörült, hogy megtudta a titkot. Másnap eladta minden állatát, a teheneit meg a földjét is. Mindenét pénzzé tette. A környéken ami kutya csak volt, mind-mind megvásárolta. Fogadott emberekkel hajtatta Budára. Amerre ment a kutyafalka, a népek csudálkoztak, hogy kutyavásár lesz Budán. Mátyás király hírére vette a dolognak. A vásártéren várta a kutyás gazdát.

– Mit akar kendtek ezzel az rengeteg kutyával?

– Eladni hoztam, felséges királyom. Hallottam, itt Budán szép pénzt adnak a kutyákért.

– Hát ide hiába hozta! Nem vesz itt kutyát senki. Hajtsa őket vissza, aztán ne felejtse el, hogy egyszer volt Budán kutyavásár!

A kapzsi gazda lógó orral ment haza. Elvesztette a pénzét, vagyonát. Megszegyenült. Most tudta meg igazán, milyen az, ha szegény az ember.

Jénében járt a király

Mátyás király egyik hadnagyát Jéney Péternek hitták. Gömörbe való volt, Jénébe. Egyszer meghívta a királyt, látogassa meg a faluját. A király elfogadta a meghívást. Amikor Gömörben járt, Harmacról a cikóházi völgyön keresztül lóháton ment át Jénébe. A Házhely puszta dombon a király lova megijedt és megugrott. Erre a király nem számított. Kiesett a nyeregből. Homlokával bukkott a földre. Ezt a földet azóta *Mátyás homlokának* hívják.

Jéney Péter nőtlen ember volt. A vendégséget úgy tudta megtartani, hogy Rimaszécsból, a gazdag Széchy Máriától kért kölcsön márványasztalt, abroszt, meg evő-ivó edényeket. Egy darab termőföldet adott érték zálogba. A lakomát a jénei határban egy szép völgyben tartották. A királynak jókedve kerekedett, mulatott. Megtetszett neki a szép abrosz, amivel a márványasztal le volt terítve. A hűséges hadnagy, hogy örömet szerezzen a királynak, odaajándékozta neki az abroszt. Azóta annak a helynek, ahol a király a nevezetes abroszról lakomázott, *Abroszka-völgy* a neve mind a mai napig.

Jénéből ment azután a király Sajógömörbe, ahol a szőlőhegyen megkapáltatta az urakat.

Jéne, Rima-völgy

Mátyás király szőlőt kapáltat az urakkal

A szőlőmunkásoknak nem fizettek a nagyurak érdem szerint. Ínségükben a királyhoz fordultak segítségért. Mátyás összerendelte Gömörben az urakat, hogy mulatságot rendez. Az urak örültek az alkalomnak, hát mind el is mentek.

Mátyás eközben megparancsolta a vincellérnek, hogy Gömörből vigyen ki annyi kapát a szőlőhegyre, ahány urat meghívott. Amikor már javában mulattak, azt mondja Mátyás király: – Gyerünk csak ki, vár ránk egy másféle multság is.

Kivitte vendégeit a szőlőbe. Kiosztotta nekik a kapákat. Megparancsoltra nekik, hogy most mindannyian kapáljanak. De nem ám oldalvást vagy fölfele kapáltatta őket, hanem a hegyről lefelé. Úgyhogy sorra orra buktak a pohos uraságok. Mátyás is velük kapált, de nem szólt egy szót sem. Diktálta az iramot. Néha azért elkiáltotta magát:

– Utánam, urak!

De bizony az urak egyre-másra kidőltek a sorból. Könnyörögtek a királynak, hogy hagyják már abba a kapálást. Megfizetik ezután a munkásokat, kétszeres bért is adnak nekik, mert most már belátják, nehéz dolog a kapálás.

Mátyás király kapája hosszú ideig Rimaszombaton állott a vármegyeháza előtt.

Sajórecske

Mátyás-kő Pelsőcön

Pelsőcön a Mál oldalában van egy nagy lapos kő. Mátyás király ottjártakor azon ebédelt. Most is *Mátyás-kő*nek nevezik.

Az nem igaz, hogy Sajógyömörön kapáltatta meg az urakat. Gömör elorozta magának a királyt. Ez a pelsői szőlőhegyen történt. Ez így is lehet igaz, ahogy nagyanyám is mondja, mert Pelsőcön volt a Bebekek fő fészke, Gömör központja, hát egészen biztos, hogy a híres-neves kapáltatás is ott történt.

Páskaháza, Csetnek-völgy

Mátyás király Csallóközben

Egykor Mátyás király a Csallóközben vadászván, kedves szolgájának, Erős Györgynek kívánatára annyi földet ajándékozott, amennyit a királyi ebéd ideje alatt a mocsaras és ingoványos tájon körülnyargalhatott. A szolga, amit gyors ménjén körülfutott, vörös köpenyéből levagdalt darabok elhullatásával jelölte meg maga után. Mire a király ebédje végeztével a helyet szolgájával körülnyargalta, felkiáltott: György, sok a! – Innen vette *Dercsika* (Györgysoka) a nevét. Várkony a „Várj, kun!” felkiáltásból ered, amivel Mátyás ugyanakkor kun szakácsát felszólította, hogy addig várokozzék az ebéddel, amíg a szolgálta visszatér, s ezért adományul Várkonyt kapta.

Alistál, Felistál és Tőnye nevének eredetét ugyancsak Mátyáshoz kapcsolja az emlékezet. Itt voltak ugyanis Mátyás király istállói, Alistálon az alsó istálló, Felistálon a felső istálló, Tőnyén meg a fejős tehéneké (tőgye). Egy másik mendemonda szerint Mátyás király nagyon szerette a tehén tőgyét. Amikor egyszer Alistálon járt, megpihent egy fa alatt. Főtt tőgyet tettek két tál közé, hogy ki ne hűljön. Megkérdezték tőle, tudja-e, mit hoztak neki? Mátyás azt felelte: Alul is tál, felül is tál, középett a tőgye. Így lett aztán Alistál, Felistál és Tőnye.

Mad község mellett volt egy nagy erdő. Akkora fák nőttek arra, hogy Mátyás királynak egy ezred katonája megfért a fa alatt a hűsön ebédelni. Mikor Mátyás visszament egy közeli várába, a serege ott maradt. A katonák bejártak a faluba az asszonyokhoz, ezért a parasztok megdühödtek, s kivágták a fát, hogy többet ne járjanak a katonák ide. Mátyás ezért megátkozta a falut, hogy többé ne legyen ott békesség. Az átok meg is fogant. Termi mindmáig keserű gyümölcsseit.

Mátyáshoz kötődik Királyfiakarcsa és Damazirkarcsa neve is. Mátyás a Csallóközben vadászgatva megismerkedett egy gyönyörű fiatal menyecskével, akit – ahogy ez lenni szokott – teherbe is ejtett. A szerelem emlékére a megszületett fiúgyermeknek ajándékozta a tizenkét Karcsát, s az egyiket Királyfiakarcsának nevezték el. A fiú azonban korán meghalt, és az anyja, akit a falu irigységéből dámának csúfolt, elvonult egyik karcsai birtokára, s ott siratta, gyászolta korán elhunyt fiát. „Dáma sír” – mondogatták a környékbeliek, s innen lett a falu neve Damazirkarcsa.

Királyválasztás

Mátyás király szegény ember fia vót. Egy gazdaembernél szógált.

Úgy vót valamikor régen, hogy mikor királyt választottak, a koronát repítették. Felrepült, mer olyan varázslata vót. És akinek rászállt a fejére, azt tették meg királynak.

Hát, hiába repítették. Sok urak, grófok, bárók vótak ott, de nem szállt a fejére egynek se.

Hát, Mátyás szógált, szántogatott a gazdájával. Azt mondja a gazda neki:

– Királyt választanak, mink meg itt vagyunk! Hanem a királyi korona nem szállt le senkire.

Azt mondja Mátyás:

– Nem is lesz abbul semmi, ha én ott nem leszek, mer a király csak én lehetek.

A gazda erősen ránézett.

– Mit beszélsz, te haszontalan?

– Majd meglássa, hogy király leszek!

– No, akkor elhiszem, ha a száraz isztikém leszúrom a földbe, és mire visszagyűjjünk a fordulóbul, hát kisarjadzik.

Mikor visszajöttek, mit lát a gazda, hogy kisarjadzott az isztike. Mán levél is van rajta! Akkor a gazda letérgyelt a szógája előtt.

– Elhiszem, hogy te leszel a felséges király. Ilyen nagy csudát még nem látott senki!

Akkor elindultak Budára, ahun a koronát repítgették. Mikor Mátyás király odaért, fellökték a koronát, és egyenest Mátyás fejére szállt.

Na, az urak felzúdultak, hogy nem hagyhatjuk azt. Hát szegénybül legyen király?! Így tanakodtak. Akkor Mátyás királyt bezárták egy disznóólba. Felrepítették a koronát, de csak a disznólakásra szállt, Mátyás fejére. Háromszor is felrepítették, mer nem akartak beletörödni a döntésbe. Mégis odarepült, le a disznólakásra.

Nem tudtak az urak mit tenni, Mátyás lett a király.

Bodrogszentes (Zemplén megye)

A vadász és a huszár

Egyszer egy huszárt a parancsnoka lecsukatott. A huszár méltatlannak tartotta a büntetést. Az óbester felgerjedt ellene, igazságtalanul záratta be. Úgy gondolta a huszár, hogy megszökik, felmegy Budára Mátyás királyhoz, elpanaszolja, hogy járt, ő biztosan igazságot tesz.

Úgy is történt. Megszökött. Elvágtatott a lován. Estig meg se állt. Mikor besötétedett, egy kocsmába tért be. Bekötötte a lovát az ólba. Lecsutakolta, és enni adott neki. Csak azután kért a maga számára vacsorát.

A kocsmában iddógált egy vadász. Mátyás király volt áruhában. A huszár leült mellé. Rendelt egy meszely bort. Kínálta a vadászt. Diskuráltak erről-arról. Ivogáltak csendesen, amikor meggy hozzájuk a kocsmáros:

– Uraim, jobb, ha most távoznak, mert éjfélkor jönnek a rablók, mindenüket elveszik.

– Hát csak hadd jöjjenek – mondta a huszár. – Főzzön nekem, kocsmáros úr, egy fazék szurkot.

A huszár a vadászt beküldte az oldalszobába, hogy ott várjon nyugodtan.

Éjfélkor megérkeztek a rablók. A huszár az asztalához invitálta őket.

– Megkínálom az urakat feketekávéval, ha elfogadják.

A kocsmáros vitte a nagy fazekat. Letette az asztalra. A rablók nézték, hogy de sűrű ez a kávé. Mind odahajolt a fazék fölé.

Akkor a huszár megbillentette a fazekat. A forró szurok ráfröccsent a rablók képére. Ordítottak, kapkodtak, a huszár meg előkapta a kardját, és mind levágta.

Mindnyájan megmenekültek. Örült a kocsmáros is, meg a vadász is, hogy így történt a dolog. Ivogáltak tovább. Kérdezték egymást, hogy mi járatban vannak. A huszár elmondta, hogy a királyhoz készül, nagy neki a sérelme, igazságot akar.

Másnap reggel a vadász eltűnt, merthogy ő volt Mátyás király. Sietett, hogy előbb érjen Budára, mint a huszár.

Amikor a huszár a kapuba ért, már várták. Csudálkozott módfelett, honnan tudják, hogy jön. Megijedt, hogy már tudnak a szökéséről és elfogják. De annál nagyobb volt a meglepetése, amikor a király elé vezették. A vadász a király! Hát ezért tűnt el olyan hirtelen.

A huszár elmondta a sérelmét. Mátyás király meghallgatta nyugodtan. Azután azt mondta:

– Te vitéz katona vagy, láttam tegnap éjszaka. Ilyen huszárokra van nekem szükségem. Te leszel ezután a parancsnok.

Mátyás király bőszégesen megjutalmazta a huszárt. Pecsétes levelet adott neki, hogy kinevezte a huszárezred parancsnokának.

Zádorfalva (Gömör megye)

Mátyás a königsbergi erdőben

Egykor régen, így beszélnek a brodiak, Mátyás Olmütz felől nagy sereggel jött az országba, megfenyíteni Hradiste hűtelen polgárait. Javában ostromolta a várost, és a klastrom alatt már nagy rést vágott a falakon, mikor váratlanul megjöttek a csehek. Bekerítették az ostromlókat, és hajnalban megtámadták. A meglepett csapatok nem tudtak ellenállni, rövid harc után megfutamodtak, menekültek Brod felé. Futott maga Mátyás is, mégpedig kíséret nélkül, gyalog, hogy fel ne ismerjék, rongyos szűrt akasztott a nyakába. A brodi „Königsberg” alján levő erdőbe menekült, ott töltötte az éjszakát és a rá következő napot. Estefelé ráakadt egy favágó, mikor hazafelé igyekezett Brod külvárosában levő kunyhójába. A király hozzácsatlakozott és rövid beszéd után éjjeli szállást kért. Simon Juda felé (október 28.) járt az idő, korai fagyok jelentkeztek, kint aludni már nem lehetett. A favágó eltévedt vándornak nézte és magával vitte, de nem nagyon szívesen, mert félt az asszonytól. Valóban, mikor beléptek, az asszony

furcsa szemet vetett a hivatlan vendégre, és alig türtőztette magát, mikor ez egész otthonosan felült a tűzhelyre és melegedni kezdett. A vacsora már készen volt, de az asszony nem hívta a kellemetlen idegent a közös tálhoz. A favágó restellte a dolgot, és hogy a vendég ne értse, csehül odaszólt az asszonynak:

– No még egy kis borsót, jusson a kopasznak is!

A király, mintha megértette volna, elmosolyodott, de nem mozdult, a gazda minden nógatására nem ült az asztalhoz, nem evett, csak szomorúan nézett a hamvadó tűzbe. Most már maga az asszony is megsajnálta a különös embert, nem küldte a padlásra aludni, hanem a szobában vetett neki ágyat, maga az urával a konyhában maradt. Mikor a tűzhely lángja elaludt, az asszony észrevette, hogy a szoba még világos. Belesett az ajtóhasadákon, mit csinál a vándor. Az ott ült az asztalnál viaszgyertya mellett, és valami „breviár”-ból imádkozott, vagy talán csak olvasott. Jobban nézi, hát látja, hogy a rongyos szűrt már levette, fényes ruhája, drága öve, nyakán aranyláncon drágaköves kereszt. Mintha egész más ember volna, alig ismert rá a kopott vándorra.

– Szent Isten! Ez valami nagy úr lehet – súgta oda az urának.

Belesett az is, és aggódva csóválta a fejét:

– Biz ez valami mágnás lesz, és te még azt a kis borsót is sajnáltad tőle!
– korholta most az asszonyt.

Aggódva, sokáig virrasztottak, mi lesz majd reggel, hogyan békítsék ki a nagy urat. A gyertya még mindig égett. Az asszony újból belesett. A vendég karjára hajtott fejfel szunnyadt az asztalnál, előtte a tövig égett gyertya hamvadozott.

Alig hajnalodott, az öregek már felriadtak. A favágó azon tűnődött, mivel fogadja a későn ébredő urat, miképp kérje bocsánatát, és a vendég már előtte termelt. Barátságosan jó reggelt kívánt, parolázott, és beszélgetni kezdett.

– Tudod-e, öregem – így szólt egyszerre –, hogy a házad ez éjjel királyi szállás volt? Mátyás vagyok, urad és királyod. Jól találtam magam, még egy kissé nálatok maradok. De most siess a főbíróhoz, mondd meg neki, parancsolom, jöjjön azonnal ide!

A favágó alig tudott szóhoz jutni. Ilyen kitüntetés, az ő vendége a király! Eszébe jutott megint az asszony tegnapi eljárása. A király, mintha megérezte volna, mosolyogva fordult az asszonyhoz, és kedélyesen beszélgetni kezdett vele. Tehát nem haragszik, gondolta a gazda, az asszony majd kivágja magát. Már loholt a főbíróhoz, a gőgös, gazdag cserzővargához, átadni a király parancsát. Ott találta a főbírókat műhelyében, a cserzőkádánál, javában emelgette kifelé a bőroket. Ismerte a szegény favágót, alig fogadta üdvözlését, az üzenetre meg éppen felkacagott.

Hogy a király a favágóhoz szálljon, mikor itt van a gazdag polgárok sora.

– Felültettek, öreg! Mondd meg a királyodnak, most nem érek rá, munkában vagyok, de szívesen látom, ha idejön! Eredj!

A favágó bódultan támolygott hazafelé, még nagyobb zavarban volt, mint reggel a találkozás előtt. Miképpen adja át a durva üzenetet, mi lesz, ha megharagszik a király? Ott őgyelgett a kunyhó előtt, és nem mert belépni. De a király észrevette és behívta. A válasz hallatára éktelen haragra lobbant, de csakhamar erőt vett magán. Újból elküldte az öreget, és csak annyit üzent: jöjjön a főbíró azonnal, mert baj lesz!

Mire a favágó odaért a főbíró házához, már huszárok száguldoztak az utcákon, keresték a királyt. Most már észbe kapott a főbíró is, hátha igaza volt a favágónak. És amikor újból látta jönni, úgy megijedt, hogy azon mocskosan, amint volt a műhelyben, feltúrt ingujjal akart rohanni a királyhoz. Szerencsére az asszonya kerek köpenyt vetett rá. Így lépett a király elé; ott a favágó udvarán, fényes magyar urak között. Hebegett, akadozott, bocsánatot akart kérni jóhiszeműen elkövetett mulasztásáért, de a király leintette. Elrendelte neki, intézkedjék az érkező csapatok élelmezéséről, elszállásolásáról, és megint az urakhoz fordult, a gőgös főbíró szóra sem érdemesítette tovább. Ezalatt híre futott a városban a király látogatásának, a polgárság és a tanács urai igyekeztek ünneplőben a kis kunyhó felé. A főbíró is hamarosan eleget tett a parancsnak, és most már kiöltözve járult a király elé hódolni.

A szenátorokat kegyesen is fogadta a király, de a főbíró most sem vette észre, sőt mikor együtt voltak valamennyien, parancsul kiadta, hogy azonnal új főbíróvá válasszanak, a jövőben pedig, büntetésül az engedetlenségért és a királyi tekintélyt sértő mocskos ruháért, a városban cserzővargát soha többé főbírói székbe emelni nem szabad. Erre a tanácsurak maguk és utódaik nevében megesküdtek, és a király pecsétes levelet adott e tilalomról.

Ezután vendéglátó gazdájához fordult, és kérdezte, mi jutalmat kér szolgálataért, bármit kíván, a király teljesíti. Az öregek összenéztek, mit kérjenek? Gyermekük nincsenek, holtig már csak elkínlódhatnak.

– Ezt a kis földet, felséges uram, itt a ház körül – vágta ki az asszony végül.

– Meglesz – mondja a király –, hát más nem kell?

– De ha már földünk lesz – toldja tovább a favágó –, ezért ne fizessünk adót!

– Jól van, öreg, az is teljesül, most nesze, ráadásul egy marék arany, jó lesz az új gazdaságba!

A kis birtokról aztán szabadalmas írást adott a király, és elbúcsúzott a boldog öregektől...

Brod (Morvaország)

Mátyás és a főbíró

Mátyás király meghallotta, hogy egy főbíró a szegényeket behajtotta, oszt fát vágatott velük, de nem fizetett. Ha valamelyik pénzt kért, huszonötöt veretett a farára. Mátyás király meghallotta ezt. De nem hitt másnak. Ő mindig csak magának hitt. Meg akarta tudni, hogy igaz-e ez. Felöltözött szegény ruhába, rongyos ruhába. Elment abba a városba, oszt leült a hídra. A főbíró küldte a börtönőrt, hogy van-e most ott valaki. Hát Mátyás király ült ott.

– Gyere csak, te, ne ülj itt hiába! – mondta neki a börtönőr.

– Hova?

– Gyössz a szolgabíróhoz, a főszolgabíróhoz!

– No jó, de megfizetnek-e?

– Majd megfizet a főbíró!

Akkor oszt ment Mátyás király. Felvágott egy méter fát. Szépen fel is hasogatta. Aztán, mikor felhasogatta, azt mondja a börtönőrnek:

– No, eridj be, oszt mondd meg a gazdának, hogy egy métert már felvág-
tam. Fizesse ki, mert éhes vagyok, akarnék valamit enni. Fizesse ki, a többit
asztán úgy vágom fel.

Akkor bement a szolga, ez a börtönőr, és mondja a főbírónak, hogy mit
üzen a szegény ember. Azt mondja erre a főbíró:

– Gyere csak ki velem!

Kiment vele.

– Fogd le csak őt mindjárt, oszt adj huszonötöt a farára!

Akkor jól összepüfölte Mátyást a börtönőr. A főbíró meg mondta:

– No, itt van a fizetés, de a két métert még vágd fel!

Mit volt mit tenni, Mátyás királynak még fel kellett vágni a két métert. Fel is
hasogatta osztán. Minden harmadikra ráírta, hogy: Mátyás király vágta. Azelőtt
nem mindenki tudott olvasni. A szolga hordta be a fát, mert akkor még fával
tüzeltek. Feltűnt a szolgának, hogy sok fán van valami írás. De hogy mi, ő nem
tudta elolvasni. Azt mondja a főbírónak:

– Főbíró úr, kérem szépen, minden harmadik fán látom, hogy van valami
írás.

– Hogyhogy? Hozzad csak ide!

Viszi oda. A főbíró olvassa, ő el tudta olvasni, hogy Mátyás király vágta. El-
sárgult, elsápadt.

– Mi lesz most velem, ha csakugyan ő vágta!

Mikor éppen sopánkodik, hát gyün hintón, gyönyörű szép hintón Mátyás
király. Az udvaron kérdi:

– Hol van a szolgabíró?

A szolgabíró bent volt a szobában, reszketett, mint a kocsonya.

– Küldd csak ki!

A szolgabíró térdepelve könyörgött, hogy bocsásson meg neki Mátyás király.

– Nincs bocsánat! Nem fizettél a szegényeknek! Amiért dolgoztak, te össze-
veretted őket! Te bitang!

Akkor Mátyás király a főbíró hátán összehasogattatta a bőrt. Vér folyt a há-
tából. Addig verette, üttette, míg csak teljesen vége nem lett. Így bánt el Mátyás
király a főbíróval.

Szentkirály (Gömör megye)